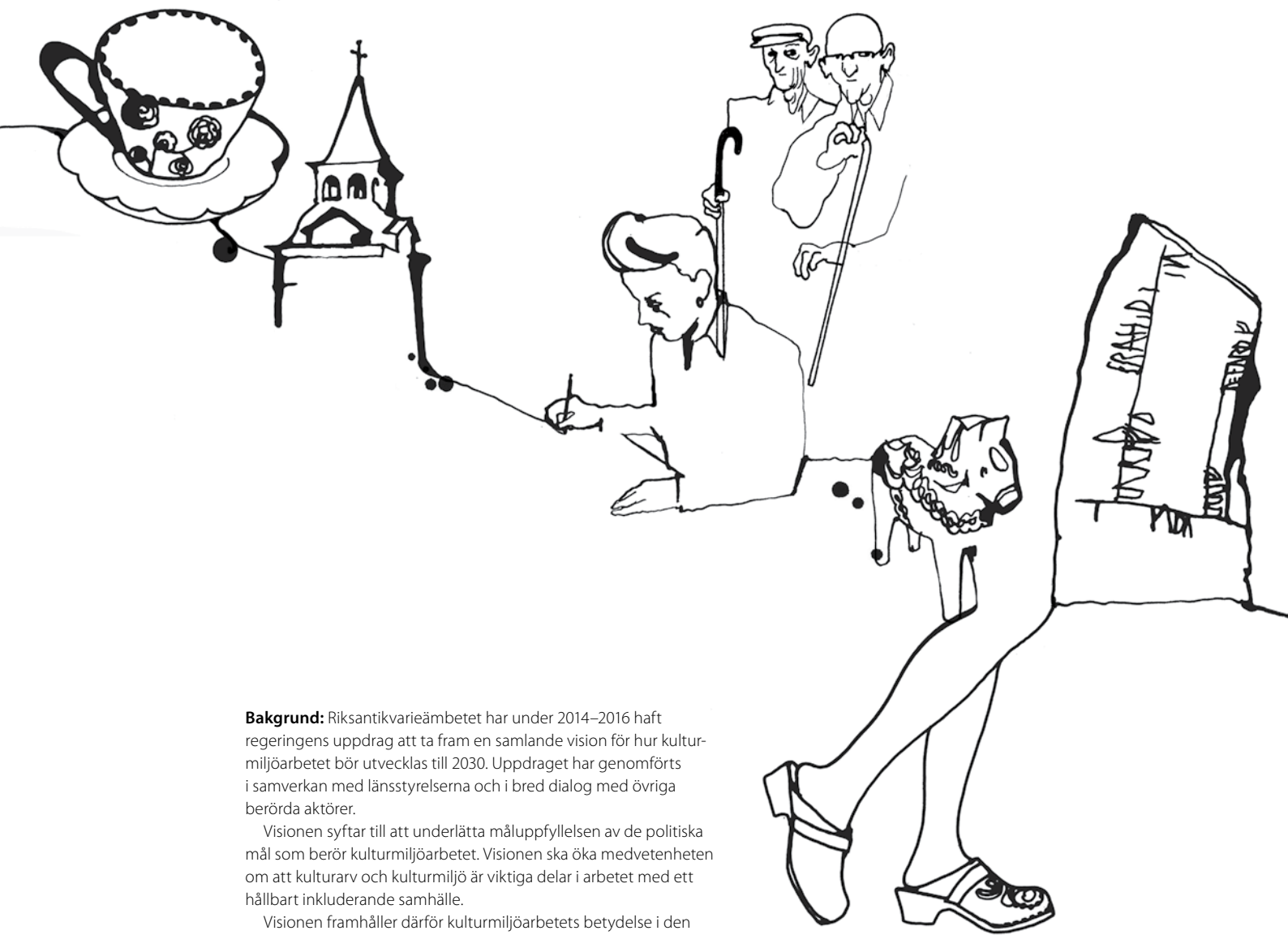

Vision för **kulturmiljöarbetet** till 2030

Bakgrund: Riksantikvarieämbetet har under 2014–2016 haft regeringens uppdrag att ta fram en samlande vision för hur kulturmiljöarbetet bör utvecklas till 2030. Uppdraget har genomförts i samverkan med länsstyrelserna och i bred dialog med övriga berörda aktörer.

Visionen syftar till att underlätta måluppfyllelsen av de politiska mål som berör kulturmiljöarbetet. Visionen ska öka medvetenheten om att kulturarv och kulturmiljö är viktiga delar i arbetet med ett hållbart inkluderande samhälle.

Visionen framhåller därför kulturmiljöarbetets betydelse i den föränderlighet som karakteriserar samhällen i tid och rum.

Den här broschyr riktar sig till aktörer som arbetar för att bevara, använda och utveckla en mångfald av kulturmiljöer.

Vägvisare för kultur- miljöarbetets aktörer

Kulturmiljöarbetets aktörer representerar många olika perspektiv och förhållnings sätt beroende på förutsättningar, uppdrag och roller. Det är en styrka men samtidigt behövs en övergripande riktning mot ett inkluderande kulturmiljöarbete. Visionen "Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige" erbjuder denna övergripande riktning, för de aktörer som arbetar för att bevara, använda och utveckla en mångfald av kulturmiljöer.

Civila samhällets
organisationer t ex
Hembygdsförbundet,
ArbetSam och Svenska kyrkan.

Kommuner,
kommunala museer

Regioner/landsting,
läns museer och
regionala museer

Länsstyrelser

Riksantikvarieämbetet

Skogsstyrelsen

Boverket

Jordbruksverket

Havs- och vattenmyndigheten

Naturvårdsverket

Trafikverket

Centrala museer

Universitet och högskolor

Övriga myndigheter

Näringsliv – företag och
branchorganisationer

Jämlikhet inför det förflutna

När detta skrivs är det år 2016. Inte bara det svenska samhället utan också vår omvärld präglas av dynamik, förändring och rörelse. Vi står inför ett vägskäl i historien som antingen kan leda till ett öppet eller ett slutet samhälle. Utvecklingen i världen går till det bättre för många människor. Välfärden ökar vilket gör att allt fler människor har möjlighet att bestämma över sin egen livssituation. Samtidigt tvingar konflikter människor på flykt och den demografiska kartan ritas om. Så har skett upprepade gånger i historien, men när gamla sanningar och gränser utmanas på nytt ökar också upplevelsen av komplexitet och splittring.

Idag är det viktigt att vi alla känner ansvar och söker lösningar för att Sverige ska fortsätta utvecklas som ett öppet, jämlikt och demokratiskt samhälle med fri åsiktsbildning och yttrandefrihet. Om någon om 15 år ställer frågan på vilket sätt kulturmiljöarbetet bidragit till denna utveckling så bör svaret bli: "Vi såg till att alla, oavsett bakgrund, kunde göra anspråk på mångfalden av historiska spår. Vi tog ett stort kliv mot delaktighet och inkludering genom att

ändra vårt förhållningssätt. Vi blev tydligare i vår kommunikation kring kulturarvets betydelse för samhällsutvecklingen och vi satsade på att göra kulturmiljöarbetets system och processer effektiva."

Så vad är då kulturarv? Den frågan har minst lika många svar som frågeställare. Kulturarv beskrivs ofta som historiska spår: fysiska objekt eller företeelser, men också idéer och perspektiv. När vi kallar något för kulturarv ger vi det ett visst värde. Värdeskapande kan vara en trygghet, ett skyddsnet som fångar upp och får oss att förstå sammanhang. Dessa värden är något som alla använder för att beskriva vilka vi är och hur vi hänger ihop. Detta är många gånger en utmaning för oss inom kulturarvsarbetet. Det beror på att det som håller människor samman också kan distansera. Kulturarv kan användas både till att splittra och att ena. Kulturarv i sig är varken "ont" eller "gott", men det kan användas för att manipulera. Hur vi hanterar kulturarvets identitetskapande aspekter är något vi måste börja prata om. Kulturarv ägs av alla och ingen, men en ledande tanke för allt kulturarvsarbete måste

vara att alla människor upplever att de kan använda spåren från det förflutna på likvärdiga villkor.

Diskussionen om kulturarv måste få vara utmanande och provocerande för att vi ständigt ska kunna omvärdera våra föreställningar om dåtid, nutid och framtid. År 2030 ska alla kunna vara med i denna diskussion och göra anspråk på det kulturarv som format Sverige.

Lars Amréus, riksantikvarie

Vision för kulturmiljöarbetet 2030

Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige

Visionen innebär att framtidens kulturmiljöarbete är avgörande för ett inkluderande samhälle genom att erbjuda alla:

- samtal som utmanar föreställningar om samhällets utveckling
- förutsättningar att förstå samtiden
- möjlighet att utveckla samhällsengagemang, tillit och gemenskap.

Ett inkluderande samhälle är en förutsättning för att Sverige ska ha en hållbar utveckling och bidra till FN:s globala hållbarhetsmål. I ett inkluderande samhälle känner människor, oavsett bakgrund, tillit till varandra, engagerar sig gemensamt för en demokratisk samhällsutveckling och upplever att de har rättighet att ta del av och skyldighet att bidra till samhällets samlade resurser. Så skapas upplevelsen av en gemensam framtid. Samtidigt finns det utrymme för utmanande och kontrasterande åsikter som kan mötas och brytas mot varandra.

Begrepp

Begreppen kulturarv och kulturmiljö är, precis som kultur och demokrati, mångtydiga och deras betydelse skiftar beroende på i vilket sammanhang de används.

Kulturarv omfattar alla materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna. Uttrycken kan vara historiska spår, objekt eller företeelser. Kulturarv kan också beskrivas som förutsättningar för eller resultatet av dynamiska samtal eller förhandlingar om samhällets utveckling.

Kulturmiljö avser de avtryck som de mänskliga aktiviteterna genom tiderna avsatt i den fysiska miljön. Kulturmiljö är hela den av människor påverkade miljön som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. En kulturmiljö utgör

en kontext som kan innehålla föremål, ortnamn eller traditioner som är knutna till platsen.

Kulturmiljöarbete, såväl det offentliga som det som bedrivs av civila samhällets organisationer skapar förutsättningarna för människor att göra anspråk på kulturarv genom att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer. Offentligt kulturmiljöarbete är de organiserade processer som hanterar kulturmiljöer i samtiden. Utifrån samtidens premisser värderas, väljs, bevaras, används och utvecklas de spår från det förflutna som framtida generationer kan förhålla sig till. Kulturmiljöarbetet möjliggör identitetskapande processer på såväl nationell, regional som lokal nivå.

Bidrar till ett hållbart och inkluderande samhälle

Förändringarna i dagens samhälle, kopplat till rörligheten och interaktionen mellan människor, idéer och information skapar upplevelser av komplexitet. Ur spänningen mellan tillväxt och hållbarhet föds globala kriser som påverkar samhällen och upplevs på lokal nivå. Dessa handlar framförallt om påfrestningar på miljön, ojämn resursfördelning och ett avstånd mellan verkligheten som den upplevs på lokal nivå och som den manifesteras i det politiska och ekonomiska systemet. Det leder till känsla av utanförskap, konflikter mellan grupper och ökat behov av att uttrycka identitet och tillhörighet. En komplex social och politisk kontext inverkar även på hur den föränderliga mångfalden uppfattas.

En känsla av tillhörighet

Hittills under 2000-talet har kulturmiljöarbetet fokuserat på att framhålla kulturarv som en integrerad del av den miljömässiga hållbarheten och som en resurs för ekonomisk tillväxt. Kultur-

arvets betydelse för den sociala utvecklingen har däremot inte varit lika tydligt betonad.

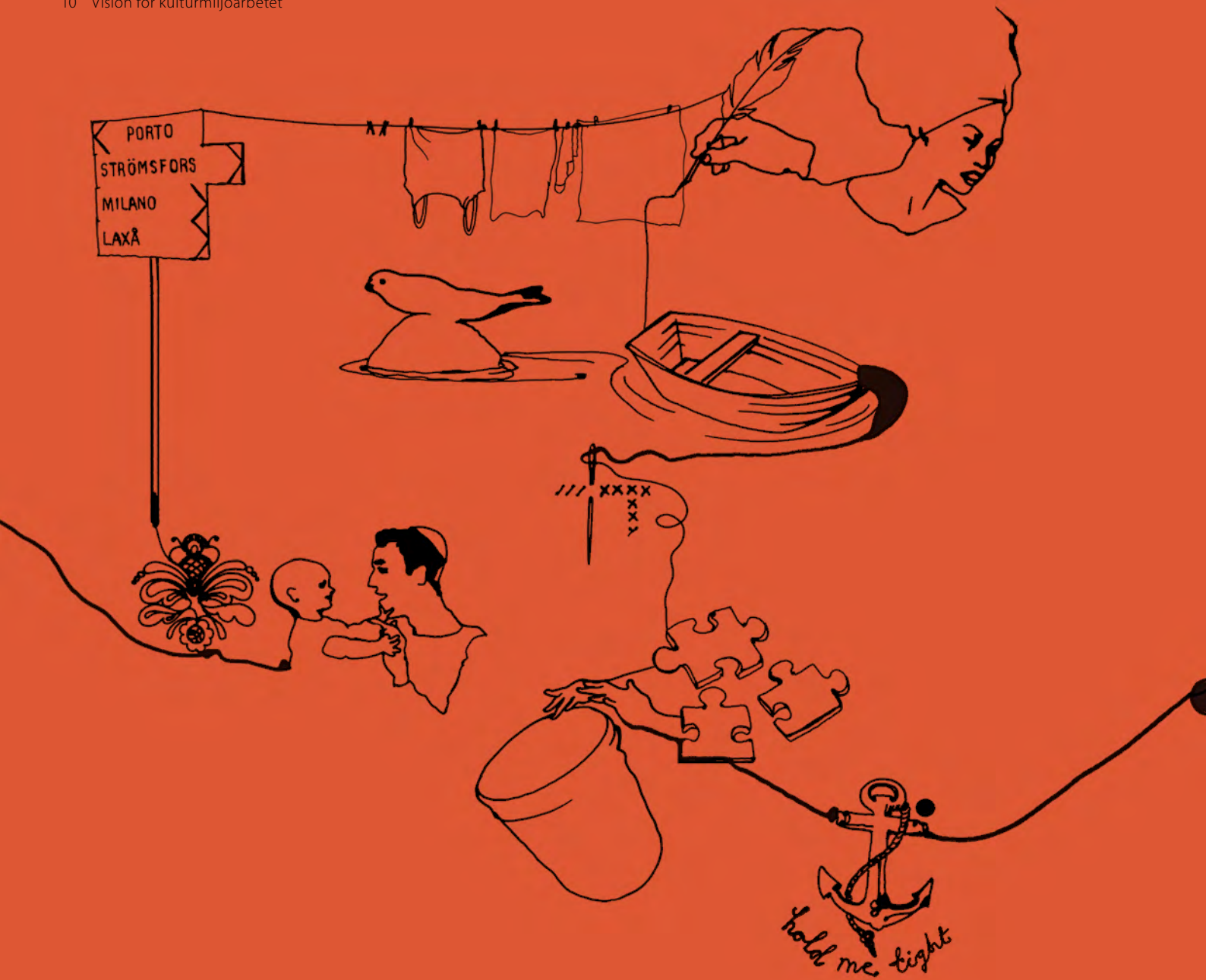
Kulturarv finns alltid i vardagen och människors interaktion med kulturarv är avgörande för hur omgivningen uppfattas. Kulturmiljön är en källa till kunskap, bildning och upplevelser som bidrar till att skapa en känsla av tillhörighet, delaktighet och en förståelse för vår plats i tiden.

Genom utforskandet av det förflutna tränas förmågan att förstå andra perspektiv och andra sätt att leva, vilket kan väcka nyfikenhet och engagemang vid mötet med andra människor. Däri ligger kulturmiljöarbetets potential att bidra till ett hållbart inkluderande samhälle. En förutsättning är att alla upplever samma möjligheter att använda mångfalden av kulturmiljöer för att skapa mening och sammanhang.

Målbilder

- utmana
- upprätthålla mångfald
- effektivisera

En utmanande kraft

Kulturmiljöarbetet stimulerar samhällsdiskussionen om vilket Sverige vi vill ha och lämna över till kommande generationer.

Utvecklingsmöjligheter

Kulturmiljöarbetets aktörer engagerar sig i utvecklingen av ett inkluderande samhälle genom att ta vara på möjligheterna med kulturarvets potential för känslan av tillhörighet. Detta bygger på en insikt om att kulturarv varken är "gott" eller "ont" utan en förutsättning för och ett resultat av dynamiska samtal om samhällets utveckling. Aktörerna behöver därför sträva mot att skapa sammanhang som tillåter olika synsätt att mötas och utmana varandra. Det är i sådana sammanhang som samhällsengagemang, tillit och gemenskap kan utvecklas. Kulturmiljöarbetets aktörer behöver nyansera och utveckla kommunikationen om kulturarvets utmanande kraft. Kommunikationen behöver utgå från att vi alla är jämlika inför det förflutna trots att vi alla är olika.

En mångfald av kulturmiljöer

Kulturmiljöarbetets aktörer ansvarar för att det finns en mångfald av kulturmiljöer som kan användas av alla som verktyg för meningsskapande i ett samhälle präglad av mångfald.

Utvecklingsmöjligheter

I Sverige finns en mångfald av kulturmiljöer. En del av dessa bevaras, regleras och synliggörs genom kulturmiljöarbetets verktyg och processer. Andra bevaras, regleras och synliggörs inte i dagsläget. Urvalet av kulturmiljöer bör ses över kontinuerligt och värderas utifrån sin samhällsrelevans. Det innebär att de bedöms och synliggörs utifrån sin potential för kunskap, upplevelser och identitets-
skapande processer. Det offentliga kulturmiljöarbetet tillhandahåller vetenskapliga tolkningar av historiska spår som kan utgöra rekvisitan för en oändlig variation av iscensättningar av det förflutna. Det innebär att alla människor kan använda kulturmiljöer för att kunna skapa egna berättelser och förstå sin samtid. Kulturmiljöarbetets aktörer behöver röra sig från otydliga argument om kulturhistoriska värden till tydliga beskrivningar av kulturmiljöernas relevans i samhällsutvecklingen.

En effektiv förvaltning

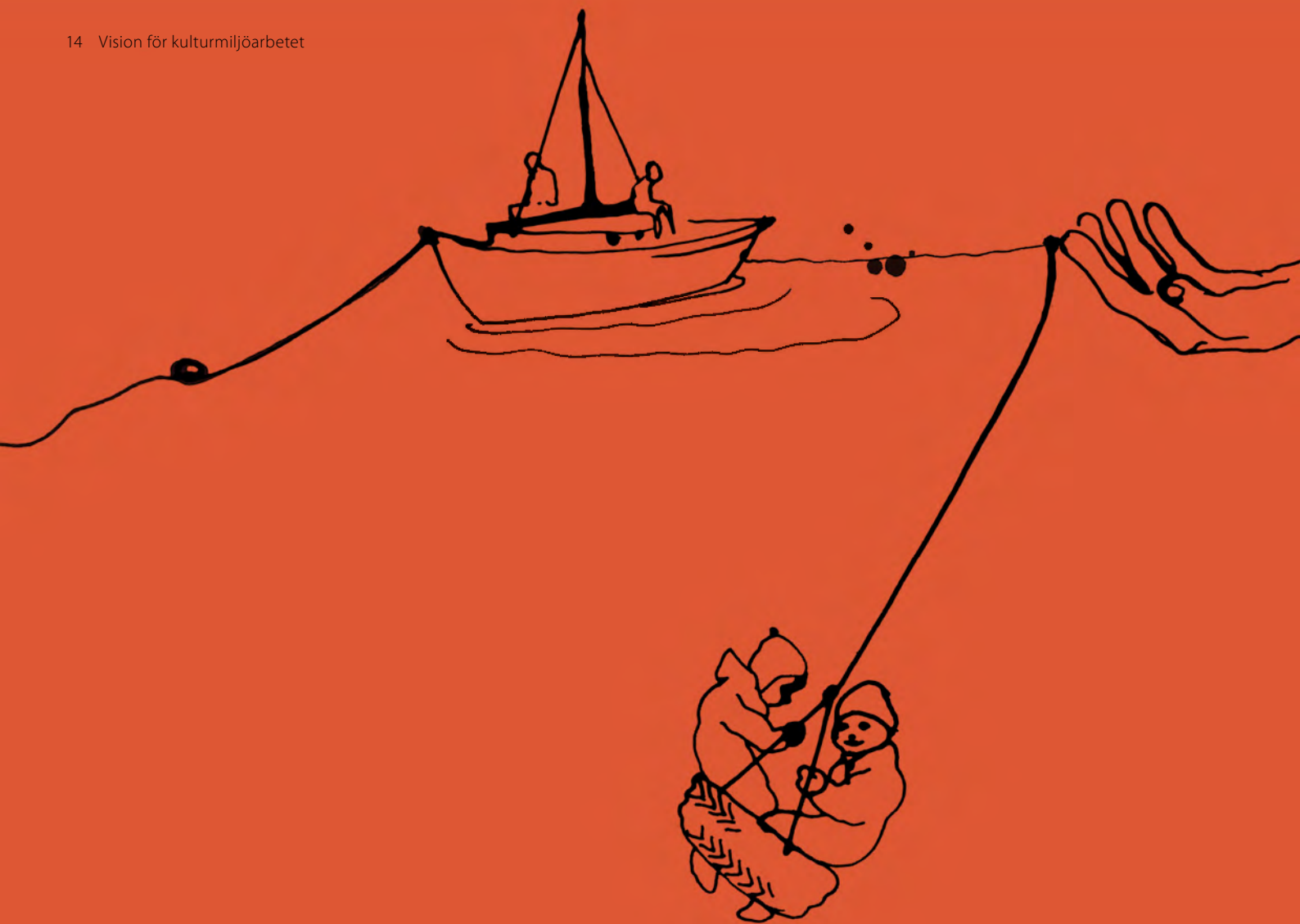
Kulturmiljöarbetets aktörer skapar förutsättningar för delaktighet och öppenhet genom en rätts-säker, offensiv och innovativ förvaltning.

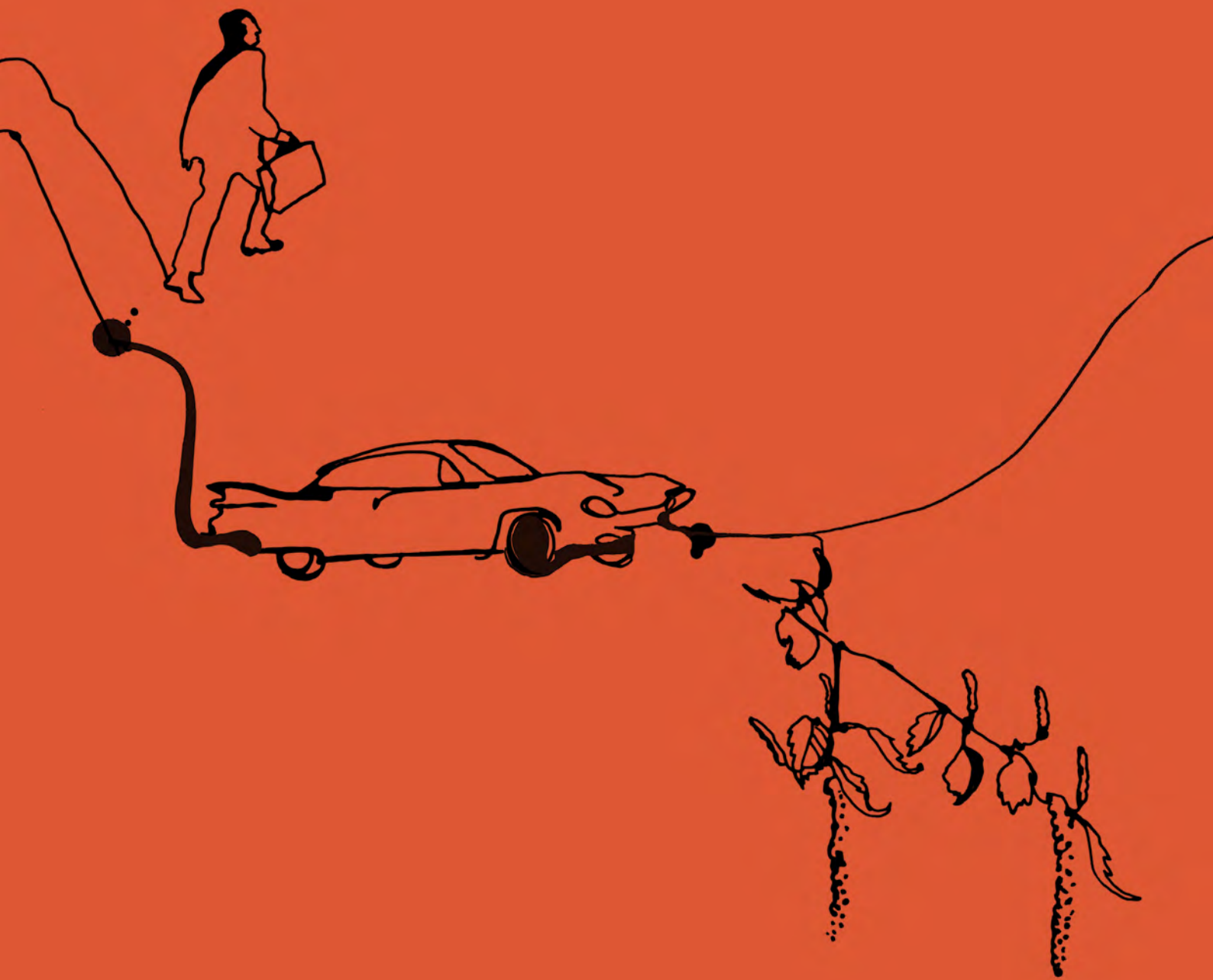
Utvecklingsmöjligheter

Att kulturmiljöarbetet ses som en tvärasektoriell fråga är avgörande för dess framgång. Samverkan mellan kulturmiljöarbetets aktörer behöver bygga på kända roller och uppdrag. Det innebär att alla kan ta sitt ansvar för kulturmiljöarbetet så att det integreras i relevanta politikområden. Kulturmiljöarbetet behöver utföras av många aktörer och kompetenser med tillit till den tvärasektoriella processen. Kulturmiljöarbetets olika processer bör kontinuerligt ses över och förbättras. Eventuella brister behöver åtgärdas samtidigt som roller, verktyg och styrmedel utvecklas så att kulturmiljöarbetet blir tydligt och effektivt. En effektiv förvaltning skapar förutsättningar för ökade resurser vilket ger utrymme för nyfikenhet och kreativitet. Ur detta kan nya idéer, samarbeten och nätverk födas.

Vägmärken mot 2030

Arbetet med visionen för kulturmiljöarbetet utgår från några principer. Dessa principer kan också användas som vägmärken för att hitta fram till vision och målbilder.

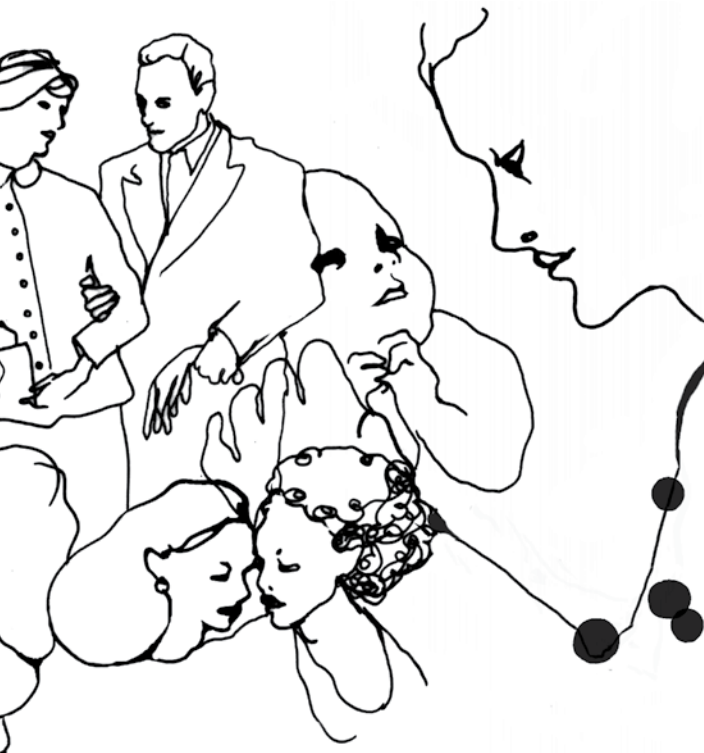
Dessa principer är:

- Den mänskliga kulturen har inte en oföränderlig kärna.
- Identitet och kultur utgår från individen men formas kollektivt.
- Historia och platser har stor betydelse för tillhörigheten.
- Spåren från det förflutna ger möjlighet att utforska det främmande.

Ingen konstant kärna

Samhället har alltid karakteriserats av mångfald och den mänskliga kulturen har inte en oföränderlig kärna eller essens. Kulturell mångfald speglar just samhällets komplexitet. Mångfald kan inte begränsas till att handla om

kön, sexualitet, etnicitet, religion, ålder eller klass. Alla människor bär på olika lager av identiteter som också formas av individuella erfarenheter och val. Samhällets mångfald förändras därför ständigt samtidigt som den sociala och politiska kontexten påverkar hur mångfalden uppfattas.

Kultur omformas kollektivt

Identitet och kultur utgår alltid från individen men formas och omformas kollektivt eller på samhällsnivå. Kulturella uttryck, till exempel hur människor väljer att fira högtider och omge sig med en viss typ av kulturarv, traderas, omformas och för vidare mellan individer och grupper. Kulturmiljöarbetet skapar därmed impulser som bidrar till att forma tillhörigheter som kan vara både exkluderande och inkluderande.

Tillhörighet i tid och rum

Tid och rum, det vill säga historia och platser, är av stor betydelse för känslan av tillhörighet. Det finns ett allmänmänskligt och existentiellt behov av att koppla ihop nu och då och sträva efter att hålla "det som varit" vid liv i samtiden och för framtiden. Människor använder sig av spår från det förflutna för att skapa sammanhang i nuet och svara på frågorna "vem är jag?", "var kommer jag ifrån?" och "vem vill jag bli?". Utforskandet av dessa frågor skapar föreställningar om gemenskaper och förståelse för vad det innebär att vara människa.

Föreställningarna kan utformas som berättelser och utgör människors egna fria tolkningar och upplevelser kring kulturmiljön. Berättelser är inte detsamma som historieskrivning eller de vetenskaps- och faktabaserade tolkningar som det offentliga kulturmiljöarbetet tillhandahåller.

Utforska det främmande

De historiska spår som kulturmiljöarbetet bevarar, använder och utvecklar är avtryck av andra människors liv under tider och i sammanhang som var annorlunda än idag. Spåren från det förflutna erbjuder på så sätt möjligheter att utforska det främmande. De kollektiva identiteter som manifesteras i samhället idag har inte utvecklats linjärt genom historien. Därför kan alla människor idag, oavsett bakgrund, använda spåren från det förflutna för att utforska dåtiden och förstå samtiden.

Från vårt förflutna till allas framtid

För att forma framtiden kan kulturmiljöarbetets aktörer samlas kring visionen om att alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige. Vissa arbetar redan i denna riktning medan andra kommer uppfatta den som mer utmanande.

Visionen är en plattform för att kontinuerligt förbättra processer och arbetssätt så att de blir tydliga och effektiva. På så sätt kan kulturmiljöarbetet komma att få större genomslag och öka förståelsen för kulturarvets betydelse i det framtida gemensamma samhällsbyggandet.

Samverkan i det konkreta förändringsarbetet behöver ha sin utgångspunkt i visionen för kulturmiljöarbetet och målbilder. Handlingsplaner eller strategier behöver däremot formuleras av varje enskild aktör utifrån sina förutsättningar.

Genom att samlas kring visionen kan kulturmiljöarbetets aktörer bidra till att alla, år 2030, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige.

Riksantikvarieämbetet 2016.

Illustrationer: Stina Wirsén.

Form och grafik: Matador kommunikation.

Tryck: EO Grafiska 2016.

Upphovsrätt där inget annat anges enligt

Creative Commons licens CC BY, erkännande 2.5 Sverige

<http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/legalcode>

Läs mer på www.raa.se/visionforkulturmiljoarbetet

